

Josip Lasić<sup>1</sup>  
(Zadar)

Željka Macan<sup>2</sup>  
(Rijeka)

## Leksik *Moslavačkih razglednica*

Ključne riječi: *Moslavačke razglednice*; Josip Badalić; leksik; dijalektizmi; stil  
Key words: *Postcards from Moslavina*; Josip Badalić; lexis; dialecticism; style

### Uvod

Slavist, književni povjesničar i putopisac Josip Badalić<sup>3</sup> rođen je 1888. u Deanovcu, osnovnu je školu pohađao u Križu, klasičnu gimnaziju u Zagrebu i Slavonskoj Požegi, a studij klasične filologije i slavistike u Zagrebu i Berlinu. Za vrijeme je Prvoga svjetskog rata boravio u Rusiji kao zarobljenik i gimnazijski nastavnik u Zemljansku. Doktorirao je u Zagrebu 1919. godine, a 1920. bio je u Parizu na dopunskim slavističkim studijima. Radio je kao bibliotekar u Sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu, bio je ravnatelj Drame Hrvatskoga narodnog kazališta u Zagrebu, a 1945. godine utemeljio je Katedru za rusku književnost na Filozofskom fakultetu u Zagrebu, na kojoj je predavao do umirovljenja 1959. Bio je gostujući profesor na brojnim stranim sveučilištima, tajnik Društva hrvatskih književnika, predsjednik Društva hrvatskih bibliotekara, potpredsjednik Matice hrvatske. Nagradu za životno djelo dobio je 1971. godine. Pisao je slavističke rasprave i oglede iz ruske književnosti, posebice dramske, komparatističke studije o hrvatsko-ruskim književnim vezama, tekstološke i bibliografske radove. Priredio je i preveo više izdanja ruskih pisaca.

---

<sup>1</sup> ORCID 0000-0001-5254-7903

<sup>2</sup> ORCID 0000-0003-0067-5262.

<sup>3</sup> Navedeni se podaci donose prema dvama izvorima – Hrvatskom biografskom leksikonu (<https://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=1031>) te mrežnom izdanju Hrvatske enciklopedije (<https://enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=5148>).

Dijelom su bogate autorske bibliografije Josipa Badalića i *Moslavačke razglednice*, putopisni zapisi iz njegova zavičaja objavljeni 1979. godine u Kutini. Njihov je izdavač Komisija za kulturu Konferencije sindikata Ina-Petrokemije Kutina, urednik Dragutin Pasarić, a izašle su u tisku Narodne tiskare i knjigovežnice Kutina. Izdanje je opremljeno crtežima akademskoga slikara iz Kutine Ivana Milata te kartom Moslavine. U leksiku se *Moslavačkih razglednica* ogleda hibridnost putopisa kao tekstne vrste, objektivnog lica razglednice i osobnog, subjektivnog, nerijetko i lirski obojenog teksta kao njezina konstitutivnog elementa, što svoj izraz nalazi u terminima, (mikro)toponimima, posuđenicama te u leksemima koji pripadaju moslavačkim kajkavskim dijalektizmima. Njihova se zastupljenost može promatrati kao odraz putopisčeve težnje za očuvanjem moslavačkih kajkavskih govora,<sup>4</sup> koja u *Moslavačkim razglednicama* više puta biva i jasno izraženom i istaknutom<sup>5</sup> kao neraskidiva poveznica između jezika i identiteta. Iz Badalićeva će se putopisnog zapisa po Moslavini izdvojiti obilježja njihova leksika, uz navođenje odabranih primjera, i to unutar nekoliko skupina koje se svojom zastupljenošću i funkcijom mogu izdvojiti kao prototipne, ilustrativne i zanimljive: dijalektizmi, imena, posuđenice, zastarjelice, posebne skupine naziva i novotvorenice. Provedenom se analizom i promatranjem jezičnih obilježja i sadržaja odabranoga tekstualnog izvora u njihovu suodnosu željelo pružiti doprinos istraživanjima o Josipu Badaliću kao putopiscu te izdvojiti obilježja leksika u tekstu koji pripada putopisnom žanru kao značajnom i zanimljivom dijelu njegova stvaralaštva.

### ***Moslavačke razglednice***

Izvor za provedeno istraživanje predstavljaju *Moslavačke razglednice* Josipa Badalića, u čijoj se lirski intoniranoj *Uvodnoj riječi* otkriva neposredan poticaj za nastanak „zapisa s puta po Moslavini“ građenih na suodnosu između starog i novog, prošlosti i vremenu njihova objavljivanja sadašnjeg.

<sup>4</sup> O moslavačkim kajkavskim govorima v. u Kuzmić (2006); o južnomoslavačkom dijalektu kajkavskoga narječja v. u Kuzmić (2011); o kutinskom govoru u Horvat, Brlobaš, Čilaš (2002); o mjesnom govoru Obedišća u Macan, Zubčić (2018).

<sup>5</sup> Usp.: „Nalazeći se ovaj put u Kutini, odlučio sam lukavo anketirati najstarije kutinske mještane, a zatim i stare žene (iz okolišnih kutinskih sela) kao okušane konzervatore izvorne leksike i fonetskih osobina mjesnoga izgovora – i na svoje čudo velje – ustanovio prisutnost, odnosno sačuvanost simbioze – ej – umjesto – i – (Kutejna) i pored današnjega službenoga toponima – Kutina. Naoko nevažna činjenica ali i ona rječito svjedoči, tako reći, o krvnoj povezanosti svih tvarnih i duhovnih komponenata čovjekova identiteta“ (Badalić 1979: 59).

Autorov se odnos prema Moslavini kao njegovu rodnu zavičaju ogleda i u atribuciji kojom je u samom uvodu opisuje, a do izražaja posebno dolazi u rečenici kojom se Uvodna riječ zaključuje: „Očitovanjem takvog voljenja neka budu i ove Razglednice njezina sina“. *Moslavačke se razglednice* kao vrsta teksta mogu odrediti kao putopis koji Solar (1990: 180) smatra književno-znanstvenom vrstom u sustavu suvremenih proznih vrsta koja:

[...] može biti naprosto doprinos geografiji ili etnografiji, ali on predstavlja također osobitu književnu vrstu u kojoj je putovanje i opis proputovanih predjela ili zemalja povod za šire umjetničko oblikovanje zapažanja, dojmova i razmišljanja o svemu onom što putopisca zaokuplja tokom putovanja (Solar 1990: 82).

Duda smatra da je putopis:

[...] književna vrsta tematski oblikovana vjerodostojnim putovanjem subjekta diskurza (putopisca) koji pripovijeda zgone na putu, opisuje prostore kojima putuje i mjesta na kojima boravi, iznosi svoja zapažanja o ljudima koje na putu susreće, o njihovim običajima i načinu života te počesto o kulturnim i umjetničkim znamenitostima krajeva u kojima se zatječe (Duda 1998: 48).

Sadržaj je prvoga izdanja *Moslavačkih razglednica* iz 1979. godine podijeljen u više poglavlja čiji se tekstovi donose na ukupno 269 stranica. Nakon *Uvodne riječi* slijede ova poglavlja: *Legendarna Moslavina, Ivanić-Grad s Polonjem, Začesamlje, Kutina s okolicom, Oko Garešnice, Za „crnim zlatom“ u Moslavini, Moslavci u novome svijetu, Književna Moslavina, Vidici i vizije s Moslavačke gore, Moslavac na putu za svojom zvijezdom, Literatura o Moslavini te Pogovor*. Posebnost je *Moslavačkih razglednica* kao putopisnoga teksta što uz opis i doživljaj prostora obuhvaćenog putovanjem donose i višeslojnu vremensku perspektivu naglašenu već u *Uvodnoj riječi* stavljanjem u suodnos antonimnih pojmova *staro i novo* te putopišičeve *rodne Moslavine i nove, industrijalizirane Moslavine*. Potvrđuje to i zaključak poglavlja posvećenoga Ivaniću s Polonjem u kojem se naglašava važnost posljednjih triju desetljeća za gospodarski razvoj toga područja i oslikava izdvajanjem motiva i kontrastiranjem njihovih obilježja, odnosno gradi na leksiku u stilskoj upotrebi:

[...] u tome je razdoblju Moslavac ovoga kraja isprekrižao svoje teško ili nikako prohodne seoske puteve i rasputice – asfaltom, oživio svoja donekadno učmala polja – grlatim traktorima, a usporedno pogasio i posljednju

petrolejku („žmiru“) u svome elektrikom osvjetljenom domu (Badalić 1979: 38).

Nakon *Uvodne riječi* slijedi poglavlje naslovljeno *Legendarna Moslavina*, koje sadrži osvrt na geografska, etnografska, jezična i povijesna obilježja ovoga kraja za koji autor navodi da je i u prošlosti i u sadašnjosti bio „odličnim rezervoarom hrvatske materijalne i duhovne kulture“ (Badalić 1979: 16). Sljedeće je poglavlje posvećeno Ivaniću s Polonjem, a i u njemu se slijedi načelo građenja teksta na suodnosu staroga i novoga, najstarijega naselja Moslavine i razvoja zdravstvenoga turizma na njegovu području kao nove privredne grane. Ovo poglavlje sadrži i dva potpoglavlja koja se svojim podnaslovom određuju kao *sjećanja*: *Oko šumećanske „Petice“ 1949 – 1979.* te *„Bludeći jognji“ nad moslavačkim selima.* Povezuje ih motiv „crnoga zlata“, nafte koja je bila pokretačem industrijskoga razvoja ovoga kraja. Treće nas poglavlje vodi u Začesamlje, a četvrto u Kutinu s okolicom. Garešničkim krajem putopisac nas vodi u poglavlju *Oko Garešnice.* U šestom poglavlju kreće se *Za „crnim zlatom“ u Moslavini*, naglašavajući njegovu važnost za razvoj i industrijalizaciju ovoga kraja i vodeći čitatelja u Novu Žuticu, područje naftonosnih moslavačkih polja. Poglavlje *Moslavci u novome svijetu* putni je zapis iz 1938. godine, nastao tijekom autorova studijskog putovanja po Sjedinjenim Američkim Državama. Kako se navodi u uvodnoj bilješci, zapis je pod naslovom *Betika s Kanala* prvi put objavljen u Badalićevoj knjizi *Prašina s puta*,<sup>6</sup> a ovdje se donosi „u novoj piščevoj redakciji i s novom, dodatnom završnicom“ (Badalić 1979: 108). *Moslavačke razglednice* u hibridnosti putopisne vrste sadrže i poglavlje *Književna Moslavina*, koje sadrži životopise moslavačkih književnika te donosi obilježja još jedne književno-znanstvene vrste koja „ujedinjuje povijesno-znanstveni interes s umjetničkim oblikovanjem“ (Solar 1990: 182), a to je biografija. Nakon poglavlja *Književna Moslavina* slijedi ono naslova *Vidici i vizije s Moslavačke gore.* Autobiografski zapis naslovljen *Moslavac na putu za svojom zvijezdom* sadrži popis Badalićevih znanstvenih i stručnih radova objavljenih u razdoblju od 1911. do 1978. godine. Poseban prilog *Moslavačkim razglednicama* predstavlja popis literature o Moslavini (*Vrela i prinosi*). Pogovor je sastavio Dragutin Pasarić, publicist, kulturni djelatnik, povjesničar, novinar i pjesnik iz Moslavine koji je svojim radom pružio izniman doprinos istraživanjima moslavačke povijesti i kulturne baštine, a zaključuje ga riječima:

---

<sup>6</sup> Knjiga je objavljena u Zagrebu 1964. godine.

U ovoj knjizi Josip Badalić otkriva književni svijet Moslavine i daje dostojno mjesto stvaralačima rođenjem, životom ili radom vezanim uz ovaj kraj. No svojim znanstvenim i književnim radom također potvrđuje nepobitnu činjenicu da je i njemu mjesto u redu zaslužnih Moslavaca koji svojim djelom postižu međunarodni ugled, ali ne samo osjećajno već i radno ostaju vezani uz rodni zavičaj (u Badalić 1979: 268).

### **Obilježja leksika *Moslavačkih razglednica***

Za opći leksik *Moslavačkih razglednica* može se reći da je hrvatski, neutralan i neobilježen. Slijedeći kriterij njihove zastupljenosti i uloge u sadržajnom i motivsko-tematskom sloju ovoga putopisnog zapisa, u njegovu se leksiku može izdvojiti nekoliko obilježenih skupina leksema. Promotri li se taj putopisni tekst i izvor za provedeno istraživanje sa stajališta književnopovijesne retorike putopisa (v. u Duda 1998: 91–151), u obavijesti se obuhvaćene kategorijom itinerarija uključuju i one vezane uz jezik, običaje, kulturu i povijest određenoga kraja ili krajolika, a ti se elementi na jezičnoj razini ogledaju i u primjerima područno raslojenog i posuđenog leksika. Uz živo i slikovito pripovijedanje i opise, jednom su od pripovjednih tehnika zastupljenih u ovome putopisnom zapisu i dijalozi u kojima se izborom obilježenih jezičnih sredstava karakteriziraju likovi i situacije.<sup>7</sup> Kao jedna od prototipnih leksičkih značajki u tom je kontekstu očekivana upotreba dijalektizama, posebno na nekim značenjskim područjima (odjeća i obuća), uglavnom u upravnom govoru, doslovnom navođenju riječi putopišćevih sugovornika. S obzirom na geografski položaj i povijest moslavačkoga područja te na putopišćev idiolekt i regionalna jezična obilježja, moglo se pretpostaviti da će se u leksiku javiti i posuđenice, u prvome redu germanizmi i hungarizmi. U leksiku će se *Moslavačkih razglednica* izdvojiti i imena, zastarjelice, posebne skupine naziva te novotvorenice kao izraz autorove stvaralačke domišljatosti.

### **Dijalektizmi**

U uvodnome dijelu poglavlja *Legendarna Moslavina* autor ističe etnografske i jezične posebnosti ovoga kraja, naglašavajući da u naseljima na području donje Moslavine:

[...] još i danas, gdje valovi civilizatorske nivelacije sve neumitnije proždiru etnografske osebnosti najosamljenijih narodnih zakutaka naših, ovdje, u ovim lonjsko-poljskim (moslavačkim) „tundrama i tajgama“, i danas tu

---

<sup>7</sup> Flaker (1998: 356) navodi kako dijalog može biti „dinamičan, tj. razvijati ili naknadno rekonstruirati fabulu, ili pak služiti karakterizaciji sudionika“.

i tamo odolijevaju vremenu bizarna ostrvca našega iskonskog folkloru: i u jeziku (dijalektu), i u nošnji, i u običajima (Badalić 1979: 11).

U svojoj je podjeli kajkavskoga narječja na petnaest dijalekata Lončarić (1996) moslavačke govore podijelio na „sjevernomoslavački“ i „donjolonjski (južnomoslavački)“ dijalekt. Cijelo je područje Moslavine, navodi u svom tekstu posvećenom govorima kriškoga područja Lončarić (1984: 127),

[...] prije dolaska Turaka i velikih migracija, koji su ovdje kao i u zapadnoj Slavoniji općenito, bitno izmijenili stanovništvo, a time i jezičnu sliku, bilo samo kajkavsko područje, tj. štokavština je ovamo došla kasnije, upravo za vrijeme navedenih povijesnih događaja.

Iz teksta će se *Moslavačkih razglednica* izdvojiti primjeri potvrđenih kajkavizama, a njihova se značenja u ovome radu donose prema rječniku *Moj kajkavsko-kekavski rječnik* (Brkan 2012: 223–301) koji sadrži *Kajkavska čitanka* Božice Brkan. Dijalektizmi potvrđeni u leksiku *Moslavačkih razglednica* mogu se promatrati kao primjeri leksema u stilskoj upotrebi. Njihov autor ističe potrebu za detaljnim istraživanjima moslavačke kajkavštine koju naziva i „baznom dijalekatskom osnovicom hrvatskoga jezika renesansnog razdoblja“ (Brkan 2012: 227). Putopiščevo zalaganje za istraživanja moslavačkih kajkavskih govora i njihovo očuvanje svoj odraz nalazi i u upotrebi dijalektizama koja je u tekstu potvrđena u dijelovima upravnoga govora. Kao potvrda se tomu ovdje izdvaja primjer navođenja komentara kojim bi starije autohtone stanovnice moslavačkoga sela Deanovec podrugljivo popratile odjeću djevojke Barice iz njegova siromašnijega naseljeničkog dijela u kojem su stanovali *dotepenci* (‘došljaci, doseljenici’): „Gle, gle, kak Baričini privezalki na jopleću zagorski govore... E, ne da se, ne da skriti šilo v vreće.“ (Badalić 1979: 115). Leksemi *jopleće* (‘ženska narodna nošnja’) i *privezalki* (‘nešto što služi za vezanje, što se privezuje’) odnose se na dio narodne nošnje kao vanjskog identifikatora pripadnosti određenomu geografskom području, svojevrsnog identitetskog obilježja. U dijelovima teksta *Moslavačkih razglednica* u kojima se u dokumentarističkoj putopiščevoj težnji vjerno bilježe riječi njegovih sugovornika u cijelosti (ne samo na leksičkoj razini) potvrđuju se značajke pojedinih moslavačkih govora, primjerice u tekstu potpoglavlja „*Bludeći jognji*“ *nad moslavačkim selima*:

Čera je, ste i sami čuli, celi dan nad Žuticom grmelno i pucalo. [...] To vam se, tak vele, oprlašćalo od nas vruće leto – uz mužiku: Žutičke stoletne (h)raste cepal je svojimi strelami sv. Ilija. A njegova je stara pogađačka ruka – em znate oslabela, pa su njegove strele pogađale i *šumske grle* [...] I to vam je, eto, planulo, a veter je to digle visoko u zrak i, eto, Žutica nam je poslala svoj svetli pozdrav... (Badalić 1979: 40).

Neke su od tih značajki općekajkavske, odnosno potvrđene su u većini kajkavskih govora, poput, primjerice, protetskoga j ispred početnoga samoglasnika o (*jognji*); dočelnoga l u glagolskom pridjevu radnom jednine muškoga roda (*cepal, digel*); ekavskoga refleksa jata (*strele, svetli*). Osim u upravnom govoru, kajkavizmi su potvrđeni i u (slobodnom) nepravnom govoru. U poglavlju *Moslavac na putu za svojom zvijezdom* naš putopisac-pripovjedač prisjeća se svojega dolaska na školovanje u Zagreb i trenutka kada je u džepu svojega *zobunca* ('prsluk') pronašao:

[...] stari austrougarski zlatnik od deset forinti. Prvi put sam ga u životu vidio. I u njemu svoju majku i njen, majčin „osebušek“ (Badalić 1979: 238).

Značenje je leksema *osebušek* 'oprema udavače, miraz, čak. *dota*; *culo*; *prćija*, ženinstvo, vlastita imovina člana zadruge, pren. *popudbina*'. Kao primjer se u leksiku *Moslavačkih razglednica* potvrđenog etnografskog dijalektizma mogu navesti *kipetnjaki* 'vrsta opanaka sličnih niskoj cipeli', proizvod iz po obrtnicima poznatoga Ivanića:

[...] *krema* njegovih žitelja [...] sastojala se od vrijednih, primarnih obrtničkih obitelji: odlični obućari i osobito opančari (paradni opančići *kipetnjaki* za gizdave Moslavčanke!)... (Badalić 1979: 22).

## Imena

Jednim je od obilježja leksika *Moslavačkih razglednica* i za kajkavsko narječje tipična upotreba deminutiva i hipokoristika kojoj se potvrdu nalazi i u imenima koja su „znakovi *sui generis* leksičkoga sustava te imaju poseban status u odnosu na ostali, neimenski leksik“ (Frančić 2015: 75). U poglavlju se *Moslavci u novome svijetu* donosi priča o *Barici Deanovečkoj*, ljepotici uz čije je ime dodan pridjevak prema toponimu, vjerojatno upravo s distinktivnom funkcijom uvjetovanom velikom zastupljenošću samoga osobnog imena deminutivna oblika svojstvena kajkavskome narječju. U potrazi za boljim životom *Barica*, koju su u Deanovcu smatrali „dote-penkom“ jer se njezina obitelj doselila iz Zagorja, udajom odlazi u Križ,

„gizdavi obronak Moslavačke gore“ (Badalić 1979: 115), no ubrzo napušta svog graničara Iveka i s trgovcem Adolfom Polićem odlazi u Ameriku gdje postaje – *Betty*. Naš putopisac, našavši se u Milwaukeeju, na adresi Main Street 3522<sup>8</sup>, dolazi u veliku trgovačku kuću: „Čitavo prizemlje – ogromne trgovine specijalnih mliječnih proizvoda nosilo je amerikanizirano Baričino ime – *Betty*“ (Badalić 1979: 125). Tako je *Barica* postala *Betty*, no tu priči o imenu kao znaku nije kraj. Amerikanizirana inačica njezina osobnog imena ponovno se prilagođava govoru rodnoga kraja te ona tako postaje – *Betikom*.

U legendi o nastanku sela *Vezišća* spominju se imena trojice braće ribara: *Jandro*, *Bartol* i *Mato*, „vezišćanski Čeh, Leh i Meh“ (Badalić 1979: 13). Prezime im je bilo *Svetec*, a od njih:

[...] postadoše kasnije velike zadružne porodice na *Vezišću* imenom *Jandrinih*, *Bartolovih* i *Matinih* koje su donedavno činile srčiku starosjedilačkog *Vezišća*. Prezime *Svetec* u današnjoj je selskoj upotrebi sasvim zanečeno, očito s razlogom, što ono ne može da pruži, kraj nekdašnje razgranjenosti *Svetaca* na *Vezišću*, tako dobru distinkciju kao današnji nadimci: *Jandrini*, *Matini* i *Bartolovi* (Badalić 1979: 13).

Navedeni primjer pruža potvrdu tomu da imena čine najstariji dio hrvatske antroponimije, nakon njih su se, upravo radi distinkcije među većim brojem nositelja istoga imena, razvili nadimci. Najmlađi sloj hrvatske antroponimije čine prezimena, a izvor za neka od njih čine upravo imena i nadimci.<sup>9</sup>

Osim antroponima, u tekstu su *Moslavačkih razglednica* potvrđeni i toponimi. U *Uvodnoj se riječi* navode imena rijeka kojima je „obilato pomenjena mnogoriječna Moslavina“: *Crnec*, *Lonja*, *Česma*, *Ilova* i *Sava*. Uz navedene je hidronime, koji se navode u funkciji oslikavanja jednoga od temeljnih obilježja moslavačkoga kraja kao zavičajnoga itinerarija, u uvodnome dijelu *Moslavačkih razglednica* potvrđen i oronim koji će se u njihovu tekstu često spominjati, a to je *Moslavačka gora*, danas područje regionalnoga parka smještenoga usred nizine i omeđenoga rijekama, bogato biljnim i životinjskim svijetom te u svojim nižim predjelima voćnjacima i vinogradima. Upravo je po *Moslavačkoj gori* moslavačko područje je poznato i prepoznatljivo, ona je jednom od njegovih središnjih toponimijskih odrednica te je potpuna i ilustrativna moslavačka razglednica bez njezina motiva

<sup>8</sup> O Badalićevim američkim putopisima objavljenima u knjizi *Prašina s puta* v. u Macan (2023).

<sup>9</sup> O hrvatskom imenoslovlju v. u Šimunić (2009).



nezamisliva. U tekstu je *Moslavačkih razglednica* potvrđeno i ime jedne od najvećih srednjovjekovnih hrvatskih utvrda, a to je *Garić*, plemićki grad u sjevernom dijelu Moslavačke gore. Legenda o nastanku sela *Vezišća* otkriva i postanak tog toponima, njegovu, u duhu nasljedovanja starih pisaca hrvatskih u taj jednostavni oblik pretočenu, etimologiju. Ranije spomenuta braća Svetec bila su, naime, ribari te su plela, vezala mreže: „I tako je to malo ribarsko naselje postalo pravo pletelište ili „vezišće“ ribarskih mreža“ (Badalić 1979: 13). Ističe se i autorovo posebno zanimanje za kajkavske nazive naselja u zapadnom dijelu Moslavine koji su „i prosječnog promatrača upućivali na kajkavsko starosjedilaštvo“ (Badalić 1979: 14). Toponimi su to koji sadrže i stranu obale na kojoj se nalaze – *Trebarjevo Lijevo* i *Trebarjevo Desno*, *Martinska Ves Lijevo* i *Desno*, a autor naglašava „da se u tim starokajkavskim nazivima (bregi = obale, ves = vas, selo) do danas sačuvao autohtoni demografski identitet toga kraja – u njegovoj izvornoj kajkavskoj formaciji“ (Badalić 1979: 12). Navodi i da je u dualskom nazivu naselja *Bregi* (*Bregov*) „sačuvan staroslavenski (i ruski) semantički sadržaj [...] sa značenjem *obala* (ruski *bereg*)“ (Badalić 1979: 12) te da je u toponimu *Martinska Ves* „sačuvana kajkavska verzija staroslavenskoga vas“. (Badalić 1979: 12). Naglašava da je „narodni govorni konzervativizam“ sačuvan u toponimima zapadne Moslavine i u govoru i u pismu, dok je u istočnoj Moslavini „staro nazivlje službenom toponomastikom napušteno, ali se sačuvalo do danas u narodnom govoru [...]: Kutejna,<sup>10</sup> Ludejna, Josekovo, Jokoli, Jobedišće, Jokešinci...“ (Badalić 1979: 12). Odraz nepoznavanja etimologije i kasnije štokavskoga purizma za svoju je posljedicu imao iskrivljavanje izvornoga naziva brojnih mjesta na području kajkavske Moslavine, a potvrdu tomu pruža i primjer imena Badalićeva rodnoga mjesta koje je od *Dijanovci* postalo *Deanovac*. U etimološkim se tumačenjima u tekstu *Moslavačkih razglednica* ogleđa filološka erudicija i obrazovanje njihova putopisca-pripovjedača, subjekta ovoga putopisnog zapisa.

U *Moslavačkim su razglednicama* potvrđeni i krematonimi, a ovdje se izdvaja naziv mlina („zadružni melin“) *Donji Sip* na rijeci Česmi u *Vezišću*, rodno mjesto svjetski poznate operne pjevačice Milke Trnine.

---

<sup>10</sup> Usp. s bilješkom 5.

## Posuđenice

Leksik *Moslavačkih razglednica* sadrži i posuđene elemente<sup>11</sup> te su, kao što je i pretpostavljeno, među njima zastupljeni i germanizmi i hungarizmi. Utjecaj njemačkoga jezika vidljiv je u posuđenicama sa supstandardnim statusom poput *Jelačić-plac* ('trg', usp. Klaić 1987: 1051), *šrajtoflin* ('novčanik', usp. Klaić 1987: 1306), *šmirnica* ('mjesto na kojem *šmira*, maže (premazuje) kolomazom', usp. Brkan 2012: 284; Klaić 1987: 1299). Za leksem *zobunec* Brkan (2012: 299) bilježi značenje 'prsluk' prema mađ. *zubbony* 'kratak kaput', tur. *zybyn*, ar. *gubbā* 'ženski prsluk bez rukava, bilo koji debeli prsluk, prsluk od ovčjega ili drugoga krzna odnosno kože'.<sup>12</sup> Pod utjecajem je mađarskoga jezika nastao i pridjev *đeđeran* upotrijebljen uz imenicu *stoka* u značenju 'zdrav, krepak' (usp. Klaić 1987: 229). Izdvojit ćemo još leksem *kinčpajdaštvo*, složenicu nastalu prema mađarskome *kincs* 'blago, nakit, ures, ljepota, krasota' te *pajdaš* 'prijatelj' koji Težak (2002: 87) smatra „posljedicom dvostrukoga utjecaja turskoga *padaş* i mađarskoga *pajtas*“. Zabilježiti ćemo i rusizam sa statusom egzonima *hutor* (potvrđen uz posvojni pridjev *kozački*) 'poljoprivredno dobro s domaćinstvom, stokom i zgradama' (usp. Klaić 1987: 562). Putopišćeva se erudicija i klasična izobrazba<sup>13</sup> ogleda i u upotrebi latinizama, primjerice u terminu *libera villa* za Čazmu ili pak u komentaru koji se u cijelosti donosi na latinskome: „Ukratko: habent sua fata etiam toponimi...“ (Badalić 1979: 47). U na slovopisnoj razini neprilagođenu obliku potvrđeni su galicizmi *plateau*,<sup>14</sup> *silhueta*,<sup>15</sup> a u prilagođenu, primjerice, *branša*.<sup>16</sup> Potvrđen je i galicizam *kavalkada* (*cavalcade*) značenja 'svečana konjanička povorka' (usp. Anić 2000: 399).

<sup>11</sup> Posuđenicom se smatra riječ stranoga podrijetla neovisno o svojemu stupnju prilagodbe hrvatskome kao jeziku primaocu i svom standardnojezičnom ili supstandardnom statusu.

<sup>12</sup> Klaić (1987: 1448) bilježi natuknicu *zobun* (tur. *zybyn*) sa značenjem 'vrsta prsluka'.

<sup>13</sup> Erudicija se putopišćeva ogleda i u terminima koje koristi u opisu kulturno-povijesnih dokumenata iz manastira arhandela Gabrijela u Marči, primjerice *simetrijska sredina*, *simbolizacija*, *glavna figura*...

<sup>14</sup> Anić (2000: 767) bilježi natuknicu *plato* sa značenjima '1. velika ravna površina s koje se pruža pogled, zaravan, 2. podij'.

<sup>15</sup> U *Rječniku hrvatskoga jezika* (Anić 2000: 1050) donosi se riječ *silueta*, uz značenja 'jednobojno plošno prikazan, ob. izrezan, lik čovjeka ili predmeta, 2. obris, kontura'.

<sup>16</sup> Anić (2000: 81) uz natuknicu *branša* bilježi značenje 'grana nekoga posla (najčešće u trgovačkim djelatnostima); struka'.

### Zastarjelice

U leksiku su *Moslavačkih razglednica* potvrđeni i primjeri vremenski raslojenih leksema. Od zastarjelica potvrđenih u tekstu Moslavačkih razglednica ovdje se kao sadržajni arhaizam izdvaja leksem *podne* u izrazu *prema podnevu* sa značenjem ‘jug’: „... i okitila svoje obronke nizom brežuljkastih sela kao što su Bosiljevo, Palančani, Sovari, Dapci, Šumećani prema podnevu, a Dragancima, Štefanjem i Nartom prema sjeveru...“ (Badalić 1979: 43). Primjer vremenski raslojenoga leksika je i dvočlani naziv *kotarsko sjedište*; kotar<sup>17</sup> je bila administrativno-teritorijalna jedinica koja se službeno ukida 1974. godine.

### Posebne skupine naziva

U *Moslavačkim su razglednicama* potvrđeni i primjeri leksema koji pripadaju trima posebnim skupinama naziva: ornitonimi, ihtionimi i fitonimi. Na sadržajnoj razini se njihova zastupljenost može dovesti u vezu s određenjem žanra kojemu pripada tekst u kojem su sadržani i obilježjem opisivanja prostora, kraja kojim putopisni subjekt putuje i prolazi, a koji uključuje i značajke biljnoga i životinjskoga svijeta. Ornitonim *naisti*, kako u *Vezišću* nazivaju crne ždralove, našeg putopisca navodi na filološko promišljanje:

Riječ „naisti“ (nom pl. od *naist*, masc.) navela me na razmišljanje. Nikad je nisam čuo ni čitao. No sjetio sam se sličnih ptičurina koje sam nekoć viđao u Donskoj stepi u Rusiji, neka vrsta crne rode, sasvim kao ovi naši vezišćanski „naisti“. Tamo su ih zvali „aisti“. I dugo sam u sebi glagoljao „aisti, naisti“, tražeći filološko objašnjenje ove zagonetke. Nisam ga našao, ali sam instinktivno osjetio krvnu povezanost ne samo ovih „naista“ i „aista“ nego i mučeničkih burlaka s dalekog Dona i mukotrpnih ribara s donje, u lonjskom poljskom blatu zaglibjele Česme... (Badalić 1979: 15)

Od potvrđenih se fitonima izdvajaju *zukva* (ovdje u značenju ‘vrsta močvarne trave’)<sup>18</sup>, *sitina* (‘vrsta močvarne biljke’) i *šaš* (bot. oštrica (*Larex acuta*)<sup>19</sup>).

U Uvodnoj je riječi potvrđen ihtionim *karas* (lat. *Carassius vulgaris*) za koji se u *Rječniku stranih riječi* donosi sljedeće značenje ‘riba iz porodice šarana; u Kini se goji kao ukrasna zlatna ribica’ (Klaić 1987: 664). Donosi

<sup>17</sup> O etimologiji riječi *kotar* v. u Matasović i dr. (2016: 488).

<sup>18</sup> Usp. Andrić (2000).

<sup>19</sup> Usp. Anić (2000: 1147).

se u kontekstu *mnogoriječne Moslavine*<sup>20</sup> uz atribut lukavi te povezuje s ribolovom kao jednom od aktivnosti koje su dijelom autorova djetinjstva.

### Novotvorenice

Kao posebnost se leksika *Moslavačkih razglednica* može izdvojiti i primjer autorske stilogene novotvorenice. S ciljem upoznavanja djelatnosti INA-Petrokemije putopisac je pozvan na radni izlet na nalazište nafte i plina Gojilo, u glinokop u Gornjoj Jelenskoj i u naftno-plinske Paklenice. Na najvišoj uzvišici Gojila više nije bilo starih lipa po kojima je ona i dobila ime Podlipje, stoga predlaže novi naziv – *Bezlipje*, svoju autorsku novotvorenicu obojenu ironijom.

### Zaključak

*Moslavačke su razglednice* zapis s putovanja po zavičaju u čijem se leksiku i stilu ogleda hibridnost putopisa kao književno-znanstvene vrste. Bogatstvo epiteta u opisima moslavačkoga kraja i snažan te emocionalno obojen osjećaj pripadnosti i neposredno izražene ljubavi prema zavičaju određuje ovoga putopisa mogu usmjeriti i prema odi Moslavini. Uz tu se izraženu liričnost, s druge strane, a u maniri dobra putopisa, teži dokumentarnosti i objektivnosti koje su potkrijepljene autentičnim navodima zabilježenim na putu po Moslavini ili pak onima koji se preuzimaju i donose iz različitih izvora. Tekst je *Moslavačkih razglednica* građen na kontrastu između staroga i novoga, nekadašnjeg i sadašnjeg, dječastva i odrasle dobi, prirode i industrijalizacije. U njihovu se leksiku i stilu zrcali i erudicija njihova autora, elementi njegova životnog puta, sjećanja i neposredna iskustva, promišljanja o doživljenom i bliskom njegovu zanimanju, ali i radost u otkrivanju novog i drugačijeg. Badalićev bogat i simboličan leksik kraj o kojemu piše dočarava i upotrebom dijalektizama. Njima se oslikava i jezični pejzaž moslavačkih kajkavskih govora u primjerima upravnoga i neupravnoga govora te leksika u stilskoj upotrebi, stoga upravo dijalektizmi čine poseban leksičko-semantički sloj ovoga putopisnog zapisa. Uz dijalektizme, odlikom su njegova leksika i posuđenice, imena, zastarjelice, posebne skupine naziva te autorska novotvorenica. Provedenom se analizom želio pružiti doprinos istraživanjima jezika i stila Badalićevih putopisnih zapisa. *Moslavačke su razglednice osebušek*, ostvarenje koje kao putopis pokazuje i put kojem cilj postaje univerzalno primjenjivo načelo ostavljanja pozitivnoga traga i poticaja za upoznavanjem, učenjem i širenjem vidika te očuvanjem izvornoga zavičajnog govora i njegovih dijalekatskih značajki.

<sup>20</sup> Navodi se prema izvorniku (op. a.).

## Literatura

- Andrić, S. (2000). Zukva. Filološka bilješka iz Slavonije. *Vijenac* 166. Zagreb: Matica hrvatska. <https://www.matica.hr/vijenac/166/zukva-17839/>. [11 VI 2023]
- Anić, V. (2000). *Rječnik hrvatskoga jezika*. Zagreb: Novi liber.
- Badalić, J. (1979). *Moslavačke razglednice*. Kutina: Komisija za kulturu Konferencije sindikata INA-Petrokemije Kutina.
- Badalić, J. (2021). *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=5148>. [21 V 2023]
- Brkan, B. (2012). *Kajkavska čitanka*. Zagreb: Acumen.
- Duda, D. (1998). *Priča i putovanje. Hrvatski romantičarski putopis kao pripovjedni žanr*. Zagreb: Matica hrvatska.
- Flaker, A. (1998). Umjetnička proza. In: Škreb, Z.; Stamać, A. (ur.) *Uvod u književnost*. Zagreb: Globus, 335–377.
- Frančić, A. (2015). Suvremena hrvatska onomastika – izazovi, potrebe i mogućnosti. *Croatica* 59, Zagreb, 75–85.
- Horvat, M.; Brlobaš, Ž.; Čilaš, A. (2002). Kutinski govor. In: Pasarić, D. (ur.) *Kutina, povijesno-kulturni pregled s identitetom današnjice*. Kutina: Matica hrvatska Kutina, 383–397.
- Hrvatski biografski leksikon: Badalić, Josip. <https://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=1031>. [28 V 2023]
- Klaić, B. (1987). *Rječnik stranih riječi*. Zagreb: Nakladni zavod MH.
- Kuzmić, M. (2006). Istraživanje moslavačkih kajkavskih govora. *Kaj*, br. 39/3, 45–51.
- Kuzmić, M. (2011). Južnomoslavački kajkavski govori. *Moslavačko zrcalo*, br. 1–2, 9–51.
- Lončarić, M. (1984). Govori kriškoga područja. Križ i okolica. Po dragome kraju. *Kaj*, XVII, 4–5, Zagreb, 127–138.
- Lončarić, M. (1996). *Kajkavsko narječje*. Zagreb: Školska knjiga.
- Macan, Ž. (2023). Naši ljudi s druge strane Atlantika. Američki putopisi Mate Ujevića, Josipa Badalića i Aleksandra Flakera. In: Jović, M.; Gudelj, K.; Lasić, J. (ur.) *Mislina i pogledima – s harnošću Mati Ujeviću (1901. – 1967.)*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada, 355–368.
- Macan, Ž.; Zubčić, S. (2018). Paremije kao pučki kalendar (na primjeru mjesnoga govora Obedišća). *Riječki filološki dani: Zbornik radova s Jedanaestoga znanstvenog skupa s međunarodnim sudjelovanjem održanoga u Rijeci od 24. do 26. studenoga 2016*. Rijeka: Filozofski fakultet u Rijeci, 219–228.
- Matasović, R.; Pronk, T.; Ivšić, D.; Brozović Rončević, D. (2016). *Etimološki rječnik hrvatskoga jezika*. 1. svezak, A–Nj. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovje.
- Solar, M. (1990). *Teorija književnosti*. Zagreb: Školska knjiga.
- Šimunić, P. (2009). *Uvod u hrvatsko imenoslovlje*. Zagreb: Golden Marketing – Tehnička knjiga.

Težak, S. (2002). Leksički neslavizmi u ozaljskome govoru. *Hrvatski dijalektološki zbornik*, 12, 85–94.

## **A Few Words on the Lexis and Style of *Moslavačke razglednice* (“Postcards from Moslavina”) Summary**

*Moslavačke razglednice* (“Postcards from Moslavina”) belong to the oeuvre of professor Josip Badalić – Slavist, literary historian, travel writer, and founder of the Department of Russian Literature Studies at the University of Zagreb. The author records cultural, historical, linguistic, and economic particularities of his homeland, noted while travelling. The hybrid nature of the travelogue as a linguistic form is reflected in the lexis and style: from the dialect lexicon, the toponymy, original expressions and specific terms, through the reflections on foreign linguistic influences. Dynamic storytelling is interspersed with lyrical passages and informative sidenotes, reflected both in the multi-layered nature of the lexis and particularity of the style – on the one side rich in meticulously objective details of images, photographs (or illustrations) as one of the typical constitutive elements of the face of a postcard, and on the other, a prototypically subjective narrative dedicated to the recipient – the reader of “Postcards from Moslavina”.

**Josip Lasić** zaposlen je na Odjelu za izobrazbu učitelja i odgojitelja na Sveučilištu u Zadru i docent je za kroatističko predmetno područje. Znanstveno je usmjeren na istraživanja hrvatskoga jezikoslovlja u područjima: hrvatski kao materinski i hrvatski kao ini jezik, metodologija i metodika poučavanja materinskoga jezika, položaj hrvatskoga kao nasljednoga jezika u prekomorskim iseljeničkim zajednicama, (socio)onomastika i jezični krajolik, sinkronijski i dijakronijski odnosi dijalek(a)ta i standardnoga jezika, hrvatska jezična i kulturna povijest šezdesetih i sedamdesetih godina 20. stoljeća, jezično-kulturna obilježja medija filma i televizije, etnolingvistički i sociolingvistički aspekti u govorima i kulturi nemorskoga dijela srednje Dalmacije. Član je Vijeća za učenje i poučavanje hrvatskoga kao drugoga, stranog i nasljednog jezika, Matice hrvatske, Hrvatskoga filološkoga društva i Hrvatskoga društva za primijenjenu lingvistiku.

e-mail: [jlasic22@unizd.hr](mailto:jlasic22@unizd.hr)

**Željka Macan** zaposlena je na Odsjeku za kroatistiku Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Rijeci. Na Filozofskome fakultetu Sveučilišta u Zagrebu završila je studij germanistike i kroatistike te poslijediplomski doktorski studij Lingvistike. Na Sveučilištu Karla-Franza u Grazu bila je razmjenskom lektoricom hrvatskoga jezika.

Područja su njezina znanstvenog interesa hrvatski kao ini jezik, leksikologija, frazeologija, audiovizualno i književno prevođenje. Od travnja 2014. do listopada 2022. bila je voditeljicom Riječke kroatističke škole, centra za učenje hrvatskoga kao drugoga, stranog i nasljednog jezika. Bila je članicom skupine za pokretanje Sveučilišnoga diplomskog prevoditeljskog studija i voditeljicom Katedre za translatologiju, suradnicom u Sveučilišnoj školi hrvatskoga jezika i kulture u Zagrebu, voditeljicom tečaja hrvatskoga kao stranoga jezika u Ljetnoj školi Bovec, voditeljicom međunarodnoga Erasmusova projekta filmskoga prevođenja Pronađeno u prijevodu, članicom Odbora za lektorate. Članicom je Vijeća za učenje i poučavanje hrvatskoga kao drugoga, stranog i nasljednog jezika i Hrvatskoga društva za primijenjenu lingvistiku.

e-mail: [zmacan@ffri.uniri.hr](mailto:zmacan@ffri.uniri.hr)

